

УДК 373.3-051:378.046-021.68

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Віталія ПРИМАКОВА (Херсон)

Демократизація і гуманізація розвитку українського суспільства в умовах спрямованості до євроінтеграції, бурхливий розвиток інформаційного простору, педагогічної науки зумовили суттєві зміни освітньої галузі та підвищення вимог до рівня професійної готовності, фахового розвитку вчителів. Серед основних проблем неперервної педагогічної освіти в Україні однією з пріоритетних постає визначення перспектив розвитку та наукове обґрунтування змісту післядипломної освіти, в тому числі вчителів початкових класів.

Постійно зростаючий інтерес до проблем неперервної освіти, що спостерігається в усьому сучасному прогресивному світі, пов'язаний, насамперед, з швидкими технологічними, соціально-економічними змінами, котрі неминуче призводять до створення освітнього простору нового типу. Розвиток суспільства, заснованого на знаннях і нових суспільних відносинах, має базуватися на використанні наукових, інноваційних технологій для продуктів і послуг, що підвищують якість життя людини. Водночас, у складних умовах трансформації суспільства, в період невизначеності і знецінення духовних і культурних цінностей, зростає значення освіти, що ґрунтується на принципах життєтворчості, покликана допомогти визначити шляхи соціалізації індивіда, життя якого протікає сьогодні під впливом несприятливих соціально-психологічних факторів. Тому педагогічна підготовка вчителя, до рівня професіоналізму якого на початку третього тисячоліття висуваються високі вимоги, не може обмежуватися отриманням базової спеціальної освіти. Професійний розвиток, фахове й особистісне зростання вчителя має забезпечуватися протягом усього педагогічного життя.

Необхідність вдосконалення змісту діяльності системи післядипломної освіти неодноразово підкреслювали у своїх працях вчені, методисти, прогресивні педагогіки-практики. Теоретико-методологічні засади функціонування структурних складових системи обґрунтували А.Зубко, В.Олійник, Н.Протасова, В.Пуцов, С.Гончаренко, Л.Сігаєва, Н.Слюсаренко та ін. Аналізу історичного аспекту розвитку післядипломної педагогічної освіти присвятили свої дослідження С.Крисюк, В.Кузьменко, А.Кузьмінський, Т.Сущенко та ін. Вчені неодноразово наголошували на необхідності створення національної моделі

неперервної післядипломної педагогічної освіти в Україні, здатної забезпечити професійний розвиток педагогічних кадрів, їх готовність до інноваційної діяльності з метою оптимізації навчально-виховного процесу в навчальних закладах. Розв'язання вказаного завдання вимагає окреслення перспектив розвитку післядипломної освіти педагогів в Україні з урахуванням нинішнього стану функціонування всіх його структурних складових, сучасних вимог до рівня освіти учнів, професійної компетентності вчителів у динамічному, швидкоплинному світі.

Система післядипломної педагогічної освіти сьогодні є структурним компонентом національної системи освіти України. Її функціонування в сучасному вітчизняному освітньому просторі забезпечується і регламентується дією низки загальнодержавних документів, основні з яких: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція розвитку післядипломної освіти, проект положення «Про післядипломну освіту» та ін. У вказаних документах визначено основні орієнтири, мета і завдання, на виконання яких спрямована державна політика у сфері освіти; окреслені перспективні напрями розвитку неперервної освіти в цілому, його післядипломної складової зокрема.

Як органічна складова неперервної освіти педагогічних кадрів, післядипломна освіта має свою структуру, функції, специфіку; забезпечує умови для наступності і неперервності професійної освіти вчителів; включає в себе перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації та стажування педагогів [2]. Діяльність системи дозволяє забезпечувати потребу держави і суспільства в підвищенні рівня професійної компетентності кваліфікованих кадрів, здатних гнучко й адекватно реагувати на стрімкі зміни в сучасному світі. Однією з головних її завдань є створення умов для постійного підвищення кваліфікації фахівців, розвитку їх потенціалу, професіоналізму, інтелектуального і культурного рівня.

Сьогодні Україні необхідна кардинальна модернізація системи освіти, умовами якої мають стати значне і стійке збільшення інвестицій в освіту, поліпшення її якості. Цій проблемі присвячені й дослідження В.Пуцова,

який відзначає, що, «незважаючи на важливу роль післядипломної педагогічної освіти в суспільстві, сьогодні вона потребує системного реформування на основі тих принципових змін, котрі відбуваються у світовому освітньому просторі, відповідаючи реаліям сучасності й орієнтовані на виконання перспективних завдань освіти» [3, с. 8]. Аналіз цілей і завдань післядипломної освіти свідчить про те, що на всіх етапах її розвитку мета в основному залишалась незмінною і полягала в постійному підвищенні кваліфікації вчителів.

На сучасному етапі, як вказує Е.Чернишова, нові реформи повинні бути спрямовані на розв'язання таких задач: постійне задоволення потреб у підвищенні кваліфікації та професійної перепідготовки кадрів; насичення ринку праці фахівцями з високим рівнем загальної культури та професійної компетентності; виконання гарантій соціальної захищеності, реабілітації та зайнятості фахівців; відповідність кадрового потенціалу фахівців світового рівня; розвиток у всіх ланках професійної освіти інтелектуального і духовного потенціалу суспільства, творчих здібностей людини [4]. Вище викладене дозволяє відзначити тільки деякі відмінності в орієнтирах на подальший розвиток післядипломної освіти в порівнянні з завданнями галузі попередніх періодів. Нинішня діяльність системи більш відкрита для європейського освітнього простору, орієнтується на міжнародні зв'язки, зарубіжний досвід.

Це зумовлює суттєві зміни, що в свою чергу, постійно відбуваються у структурі, змісті, підходах до реалізації поставлених завдань, викликають трансформацію форм і методів організації відповідної роботи системи післядипломної освіти. Актуальним стає також перегляд підходів до системи управління, використання інноваційних технологій, організаційно-правових форм суб'єктів освітньої діяльності та фінансово-економічних механізмів, що діють у цій галузі. При цьому важливо враховувати, що автономний розвиток кожного з елементів системи післядипломної педагогічної освіти не дозволить досягти рівня, відповідного сучасному етапу та не забезпечить формування єдиного освітнього та інформаційного простору в Україні. Тому розробка перспективних напрямів діяльності післядипломної освіти педагогічних кадрів повинна носити цілісний, конструктивний, консолідуючий характер. Одним із таких напрямів виступає підтримка на всіх рівнях не нових в педагогіці, але надзвичайно актуальних сьогодні, ідей реалізації принципів демократизму, гуманізму, людиноцентризму, як у вихованні підростаючого покоління, так і в неперервній освіті дорослих.

Для поліпшення якості освіти, в тому числі післядипломної, в 90-х роках ХХ століття за

міжнародним зразком було розпочато впровадження у зміст освіти системи ключових компетентностей. У цей період Україна перебувала на стадії розвитку і широкого публічного обговорення проекту державних стандартів базової і повної середньої освіти, базового навчального плану, оскільки педагогічна громадськість констатувала тоді недостатній рівень сучасного наповнення змісту освіти. Оскільки загальна стратегія нашої держави сьогодні полягає в інтеграції в загальноєвропейське і світове співтовариство, то впровадження в подальшу діяльність закладів післядипломної освіти компетентнісного підходу до професійного розвитку вчителів, може сприяти просуванню України на міжнародний рівень освітніх досягнень.

Результати наукових досліджень та аналіз інформаційних джерел як базис для обґрунтування та практичного вирішення проблеми підвищення кваліфікаційного рівня педагогів дозволяють розглядати сьогодні дистанційне навчання як перспективну форму професійного розвитку вчителів у післядипломній освіті (А.Зубко, В.Кремень, В.Назаренко, О.Пометун). Використання такої форми навчання для підвищення рівня компетентності дипломованих вчителів мають свої недоліки і переваги, що свідчить, перш за все, про необхідність пильного розгляду цієї проблеми.

Оскільки всі учасники дистанційного навчання в післядипломній освіті є дорослими людьми з певним обсягом особистого і професійного досвіду, рівнем культурного розвитку і здатності до самоосвіти, то така форма професійного зростання може бути досить ефективною. Аналіз та врахування її позитивних і негативних сторін, конструктивне вирішення проблем, що виникають на різних етапах впровадження, сприятимуть оптимізації професійної підготовки педагогічних кадрів у неперервній освіті.

Визначаючи інноваційну підготовку вчителів у післядипломній освіті ще одним потужним перспективним напрямом розвитку освітньої галузі, трактуємо її як відкритий процес отримання глибоких знань і професійних умінь для реалізації інноваційної діяльності, впровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітнього закладу. Необхідність забезпечення інтеграції навчального матеріалу з різними навчальними дисциплінами вимагає від учителя пошуку шляхів, використання форм, методів, застосування педагогічних технологій, що дозволяють оптимізувати навчально-виховний процес у школі. Усвідомлення необхідності інноваційної підготовки, активне знайомство з новим у педагогіці, прагнення його використовувати і

здатність об'єктивно відслідковувати результати реалізації інноваційної діяльності, потреба у самовдосконаленні та постійному розширенні професійного досвіду, формування педагогічної культури – важливі умови ефективності інноваційної підготовки вчителя в умовах неперервної освіти.

Відтак, актуальною сьогодні є думка багатьох науковців (В.Пашков, Т.Пушкарьова, П.Якубенко та ін.) про те, що система післядипломної освіти вчителів, у тому числі початкових класів, має носити випереджальний характер. Вона має бути прогресивно зорієнтованою на повноцінне підвищення індивідуально-професійного статусу педагогів. Діяльність усіх структурних ланок системи післядипломної освіти в Україні треба спрямувати на створення та розширення єдиного методичного простору, до якого будуть входити регіональні науково-методичні лабораторії. Їх основним завданням визначають широке залучення педагогів до наукової, експериментальної роботи, стимулюючи створення ними видавничої продукції за результатами апробації інноваційних освітніх технологій, ефективних методик, де вдало поєднувалася б педагогічна теорія з практикою [5].

Таким чином, розвиток неперервної освіти як один із важливих напрямів сучасної освітньої галузі, має передбачати насамперед неперервність процесів у системах загальної, початкової, середньої, вищої, додаткової професійної освіти. Водночас післядипломна педагогічна освіта повинна носити державно-суспільний характер, що забезпечить наступність освітніх програм та рівнів освіти; можливість обирати форми навчання; відповідність програм навчання вимогам ринку праці [1]. А вже сучасний стан розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів вимагає перегляду та оновлення змісту відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти (2011р.) та розроблених та затверджених типових навчальних планів, навчальних програм для учнів початкової школи.

Для забезпечення професійного розвитку вчителів початкових класів упродовж педагогічної кар'єри важливим буде також аналіз психологічних засад цього процесу, до основних аспектів якого відносять: розвиток мотиваційної сфери педагогів, позбавлення їх психологічної інерції засобами формування творчої спрямованості в роботі, профілактика професійного вигорання тощо. Ці та інші питання є предметом розгляду на сучасному етапі функціонування післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Підсумовуючи вищевказане, акцентуємо увагу на тих перспективних напрямках розвитку

післядипломної педагогічної освіти в Україні, що зумовлені, насамперед, закономірним розвитком усіх сфер життя суспільства, соціально-економічними, суспільно-політичними, культурними чинниками. Основними на сучасному етапі виступають: орієнтація на забезпечення професійного розвитку вчителів на принципах демократизму, гуманізму, андрагогіки; впровадження компетентнісного підходу до організації підвищення кваліфікації педагогів протягом професійної кар'єри; створення умов для використання переваг інноваційної підготовки та дистанційного навчання фахівців у післядипломній освіті. До перспективних напрямів відносять також: введення кредитно-модульної форми навчання для підвищення кваліфікації вчителів; створення необхідних умов для розвитку їх самосвідомості засобами побудови власної освітньої траєкторії; забезпечення можливості вибору фахівцями змісту та форм післядипломної освіти; розвиток їх професійної майстерності та загальнопедагогічної культури протягом життя. Ці та інші питання вимагають пильної уваги і подальшого розгляду.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гагарін О.О., Гайдаржи В.І., Титенко С.В. Концептуальний підхід до подання знань в інтелектуальній освітній системі / О.О.Гагарін // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 17-19.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Урядовий кур'єр. – Від 15 червня 2002 р. (№186). – С. 5-16.
3. Пуцов В.І. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід'ємної складової неперервної освіти / В.І.Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 2. – С. 7-11.
4. Чернишова Є.Р. Післядипломна педагогічна освіта в консорціумі закладів післядипломної педагогічної освіти, перспективи розвитку / Є.Р.Чернишова // Післядипломна освіта в Україні. – 2010. – № 2. – С. 7-8.
5. Якубенко О.П. Неперервна освіта: реалії та перспективи / О.П.Якубенко // Післядипломна освіта. Досвід, проблеми та перспективи розвитку: інформаційний бюлетень. – К.: НМЦ, 2010. – № 3. – С. 23-29.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Примакова Віталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, докторант кафедри педагогіки і психології Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Коло наукових інтересів: розвиток післядипломної педагогічної освіти; професійний розвиток вчителів початкових класів; оптимізація навчально-виховного процесу в школі.